

Білень Я.С., Романів О.П., Надь Б.Я.

Психолого-педагогічна допомога сім'ям, які виховують дітей з інвалідністю

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», факультет післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки, факультет здоров'я та фізичного виховання

На сучасному етапі – в період активного формування нового громадянського суспільства дуже актуальними є питання адаптації сім'ї до виховання дитини з особливими потребами. Одним з найважливіших пріоритетів політики кожної держави і моральний обов'язок кожного громадянина – це створення всіх умов для повноцінного розвитку дитини. Насамперед це стосується дітей з інвалідністю, які потребують уваги та особливого піклування з боку не тільки їх батьків, а і держави. Країна має забезпечити таким дітям доступ до медичного обслуговування, реабілітації та відновлення здоров'я, дати їм можливість розвиватись як особистість.

У наш час фахівці різного профілю (соціологи, демографи, психологи, педагоги та ін.) виявляють підвищений інтерес до проблем сучасної сім'ї. Традиційно родина сприймається як природне середовище, яке забезпечує гармонійний розвиток і соціальну адаптацію дитини. Увага вчених пояснюється не тільки професійною проблематикою, але і наявністю значних труднощів у розвитку цього соціального інституту.

В Україні існує низка законодавчих актів стосовно підтримки і допомоги сім'ям, де є діти з особливими потребами, зокрема дітям-інвалідам. Проте основний тягар з вирішення соціальних проблем, пов'язаних з інвалідністю дитини, все ж таки лежить на плечах батьків. Лише вони можуть розуміти всю відповідальність за їх виховання, повноцінний розвиток, самооцінку, соціальну адаптованість. На жаль, ситуація сімей, що мають дітей з особливими потребами ускладнюється тим, що багато кому з батьків бракує відповідних психологічних, педагогічних, юридичних знань. Дуже часто необхідно створювати атмосферу для самих батьків дітей-інвалідів, щоб час від часу вони мали можливість знімати психологічне напруження. Це надто болючий удар для них, і розв'язати купу проблем, пов'язаних з народженням дитини-інваліда без допомоги державних установ надзвичайно важко.

Частина батьків, які стурбовані проблемами, що виникли, намагається вирішити їх власними силами. Батьки дітей з інвалідністю беруть активну участь у створенні батьківських асоціацій, просвітницьких фондів, центрів милосердя. Однак, незважаючи на значне зростання подібних недержавних установ в останні роки, основна маса батьків залишається безініціативною щодо вирішення проблем своїх дітей. У зв'язку з цим особливо важливою стає проблема створення психолого-педагогічної допомоги сім'ям, які виховують дітей з відхиленнями у розвитку.

Сьогодні Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) наполягає, що від активного розвитку здібностей та можливостей дітей з інвалідністю виграло би все суспільство. Виконавчий директор ЮНІСЕФ Ентоні Лейк зазначає, що якщо ми не думаємо про дитину, а про її інвалідність, то це не тільки неправильно стосовно цієї дитини, але й відбирає у суспільства все те, що ця дитина може йому дати.

Варто відзначити що існує ціла низка чинників психологічної дезадаптації особливих дітей у сфері сімейних стосунків, про які корисно знати родині дитини-інваліда. Батьки дуже часто не можуть адекватно оцінити психічний розвиток дитини, її поведінкову реакцію, психологічну атмосферу в сім'ї. Великий вплив має такий соціально-економічний чинник, як наявність в сім'ї ще здорових дітей, на фоні яких дітей-інвалідів сприймають по іншому, по «особливому», не так як інших. Ці чинники можуть сильно вплинути на психіку дитини з вадами, деформувати її, значно ускладнити лікувально-реабілітаційні заходи, соціальну адаптацію.

Народження дитини з вадами розвитку стає для родини великим потрясінням, а реакція на це може дуже сильно різнитися. Хтось може важко сприйняти таку звістку, але згодом змиритися з цим, а хтось впадає в депресію або взагалі відмовляється від такої дитини. Багато вчених спостерігали та аналізували цю ситуацію і виділили декілька стадій пристосування сім'ї:

1. Стадія шоку, агресії, відмови від усвідомлення факту. Батьки шукають винного у трагедії, звинувачуючи одне одного чи лікарів. Іноді агресію спрямовують на новонародженого у сім'ї, зростає емоційне напруження;
2. Стадія скорботи за здоровою дитиною, якої немає. Батьки починають усвідомлювати свою відповідальність, однак відчують себе безпорадними в питаннях догляду, виховання дитини, звертаються до спеціалістів;
3. Стадія адаптації: батьки «приймають» ситуацію, починають будувати життя з урахуванням того, що в сім'ї дитина-інвалід.

Педагогічний напрям ставить за мету залучення родини хворої дитини до роботи з нею через можливість особистої участі в її розвитку. Батьки хворої дитини навчаються за допомогою фахівця певного набору спеціальних методичних прийомів, використовуваних у практиці корекційної педагогіки. Досягнення психотерапевтичного ефекту здійснюється внаслідок особистої участі батьків хворої дитини в його освітньо-виховному процесі, тобто психологічний вплив здійснюється засобами педагогіки. Цей процес проводиться під керівництвом психолога з допомогою педагогічних і психологічних засобів. Реалізація цього завдання передбачає проведення психологом індивідуальних занять з дитиною, в яких беруть участь і його батьки.

У процесі ведення занять з хворою дитиною та її батьків психолог ставить перед собою наступні цілі:

- 1) навчання батьків спеціальним корекційним і методичним, прийомом, необхідним для проведення занять з дитиною в домашніх умовах;
- 2) навчання батьків спеціальним виховним прийомом, необхідним для корекції особистості аномальної дитини;
- 3) корекція внутрішнього, психологічного стану батьків;
- 4) корекція взаємовідносин між батьками та їх дитиною.

Психолог проводить індивідуальні заняття з дитиною, запрошуючи на них також і його батьків. Залучення батьків хворої дитини до такої форми діяльності спрямовано на нейтралізацію неконструктивних форм її поведінки. Здійснення продуктивної зайнятості родини дозволяє їй реалізувати необхідну потребу у діяльності взагалі і в діяльності з дитиною зокрема, а також звільняє її від асоціальної або деформуючої психіки форми світорозуміння (почуття власної провини, провини предків і т.д.), що виникла внаслідок стресу.

Мета роботи: провести аналіз основних труднощів сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю, особливості їх функціонування на психологічному, соціальному та педагогічному рівнях.

Матеріали та методи. Для вивчення та аналізу даного питання використано наукові статті з психології та педагогіки, медичну літературу.

Результати. Достовірних даних про те, скільки дітей страждають від інвалідності у світі, яка форма інвалідності у цих дітей і як ця інвалідність відображається на їхньому житті, мало. Внаслідок цього уряди більшості країн не мають надійних орієнтирів при виділенні коштів на забезпечення підтримки і допомоги дітям-інвалідам та їхнім сім'ям. Близько третини країн світу досі не ратифікували Конвенції про права інвалідів.

В Україні живе понад 8 мільйонів дітей, з яких більше 165 тисяч – це діти з інвалідністю. Вони є однією з найбільш уразливих груп дітей в нашій країні і взагалі у всьому світі. Надзвичайно важливим є забезпечення всебічного розвитку таких дітей від самого народження. Дуже важливим є усунення розлучення дитини зі своєю родиною і потрапляння до інтернатного закладу. Потрібно забезпечити ранє діагностування та вчасне лікування і тоді діти стануть більш активними членами суспільства.

Т.Г. Соловійова (кандидат психологічних наук) зазначає, що переживання сім'єю стресу, що виникає під час народження (чи встановлення діагнозу) дитини з особливими потребами порушує структуру сім'ї кількісно (з'являється новий член сім'ї) та якісно (збільшується ризик відмови батьків від дитини, можливе розлучення батьків, змінюється стиль сімейних взаємин, прогресує соціальна ізоляція родини).

За спостереженнями І.Б. Карвасарської, дуже важко переконати батьків дітей з вадами розвитку займатися психотерапією через те, що визнання потреби такої терапії для себе розглядається ними як причина почуття провини. З іншого боку, відмова від терапії може бути через потребою в особливій увазі під час обговорення власних проблем та проблем дитини, таким чином реалізується потреба винятковості.

Висновки. Наше суспільство не повинно в чомусь обмежувати дітей-інвалідів, відокремлювати їх від суспільства, сприймати їх як людей, які потребують особливої опіки в ізольованих умовах. Ми маємо сприймати їх як рівних людей, тих, які можуть жити поміж нами, мати можливість проявляти себе, не боятись якогось осуду і бути потрібними суспільству. З нашого боку правильним буде а давати їм підтримку, якої вони так потребують.

У дитини-інваліда дуже високий рівень залежності від сім'ї, обмежені навички взаємодії в соціумі. Проблема виховання і розвитку "особливої" дитини стає складною для сім'ї, батьки потрапляють в психологічно важку ситуацію: вони відчують біль, горе, відчуття провини, часто впадають у відчай.

Головне завдання психолога у роботі із сім'єю, на мій погляд, полягає в тому, щоб батьки за його допомогою змогли побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, з'ясувати можливі труднощі соціального розвитку, що виникають у певні вікові періоди, а також визначити свою роль у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини.

Список використаної літератури

1. https://www.unicef.org/ukraine/ukr/media_24178.html
2. https://pidruchniki.com/81726/pedagogika/sotsialno-pedagogichna_diyalnist_sotsialnogo_pedagoga_roboti_rodinoyu_meta_zavdannya_sotsialnih_sluzhb_molodi
3. Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами: навчально-методичний посібник / Сост. Н.В. Заверико, Т.Г. Соловійова. – Запоріжжя: ПП "Тандем", 2008. – 53 с.
4. Дисертація «Соціально-педагогічні засади роботи з батьками дітей з особливими потребами» / Т.Г.Соловійова. – Київ, 2009
5. Карвасарская И. Б. Психологическая помощь аутичной семье // Психосоциальные проблемы психотерапии, коррекционной педагогики, спец. психологии: Мат-лы III съезда РПА и науч.-практ. конф. Курск, 20-23 октября 2003 г. – Курск: Изд-во Курск. гос. ун-та, 2003. – 271 с.